

DAN MATERINSKOG JEZIKA

Sanda Ham: Književni jezik učimo jer ga nitko ne progovara spontano

Objavljeno 21. veljače 2014.

Ham: Kao što svatko ima pravo služiti se svojim jezikom, tako ga nema pravo nametati drugima!

Međunarodni dan materinskoga jezika posvećen je svim jezicima svijeta jer je svaki jezik svojemu izvornomu govorniku materinski. Obično je mati ta koja nas uči govoriti i uz koju progovaramo prve riječi, pa otuda i naziv materinski jezik, a taj naziv u različitim inačicama postoji u gotovo svim jezicima. Drukčije rečeno, materinski je jezik prvi jezik koji naučimo, kaže ugledna sveučilišna profesorica i jezikoslovka Sanda Ham.

Međunarodni dan materinskog jezika - 21. veljače - UNESCO od 2000. organizira u čast gotovo 6.000 jezika koji se govore diljem svijeta. Cilj je obilježavanja današnjega dana promicanje jezične raznolikosti i višejezičnoga obrazovanja.

“Usisati jezik s materinskim mlijekom kaže tko misli da izvrsno govori svoj jezik zahvaljujući svojemu podrijetlu i tko misli da je baš onaj jezik kojemu ga je mati naučila jedini pravi, čisti i prihvatljivi. Ta je zabluda česta u nas, osobito u štokavaca – budući da je hrvatski književni jezik štokavski stiliziran, izvorni štokavci misle da samo oni znaju pravilno govoriti. Naravno da tomu nije tako, jer književni jezik svi moramo učiti i nema osobe koja ga progovara spontano”, objašnjava prof. dr. sc. Ham.

Hrvatska je jezična situacija složena (ali nije zamršena), dodaje osječka jezikoslovka Ham, “jer je hrvatski jezik tronarječni (ili, kako danas češće kažemo – trojezični), svako se narječje grana u svoje dijalekte, a oni dalje u svoje govore”.

Jezik kojim prvim progovorimo može biti čakavski, kajkavski ili štokavski. Te smo činjenice manje svjesni jer će i čakavac i kajkavac, kao i štokavac, za svoj materinski jezik reći da je hrvatski bez obzira na njegovu narječnu pripadnost.

Posebnosti narječja

“Nedostatak svijesti o stvarnoj hrvatskoj jezičnoj različitosti unutar pojma materinski jezik dobar je za naše književnojezično zajedništvo i sporazumijevanje, ali nije dobar za očuvanje narječnih posebnosti – kada je riječ o Međunarodnom danu materinskoga jezika u Hrvatskoj, možemo ga promišljati i kao osobiti dan u kojemu možemo i trebamo upozoravati na naša narječja, njihove posebnosti, ali i na zajednička obilježja koja ih čine prepoznatljivo hrvatskima”, smatra dr. sc. Sanda Ham.

- Mi u Hrvatskoj i tako možemo crpiti iz temeljne zamisli Međunarodnoga dana materinskoga jezika – očuvanje jezikâ, njegovanje posebnosti svakoga jezika, ali i poštovanje svih drugih jezika i zauzimanje za potpunu slobodu služenja svojim jezikom. Svaki jezik donosi sa sobom i kulturu svojih govornika i poštujući i čuvajući jezik, čuva se i kultura zapisana tim jezikom, poštuju se govornici. Tako i naš ča, kaj, što - kaže dr. Ham.

“Između pridjeva materinski i materinji ne postoji stvarno jezično suparništvo – naime, materinski pripada hrvatskom književnom jeziku, a materinji ne pripada. Da bude posve točno, riječ je o trima pridjevima: materinski, materinji i maternji. Maternji se rijetko čuje u nas, a materinji, koji je čest, pripada kojem drugom književnom jeziku, ali hrvatskom ne. U hrvatskom se jeziku, naravno, može susresti, ali tada pripada ili razgovornom jeziku (našemu privatnomu, koji ne podliježe normi) ili je jezična pogriješka ako se javno i službeno rabi – u duhu Međunarodnoga dana materinskoga jezika: kao što svatko ima pravo služiti se svojim jezikom, tako ga nema pravo nametati drugima. Na to upozoravaju još davne 1940. Petar Guberina i Kruno Krstić u svojim poznatim Razlikama između hrvatskoga i srpskoga književnog jezika, a suvremena norma upućuje s maternji na materinji pa na materinski. Dvojbi ne bi trebalo biti: materinski ima prednost”, pojašnjava Sanda Ham.

Muzej jezika

Jezici - a diljem ih se svijeta govori gotovo 6.000 - krhka su tvorevina ljudskoga roda pa nije čudno što rapidno nestaju, a to treba spriječiti jer znači gubitak i osiromašenje za cjelokupni ljudski um i znanje. U posljednjih stotinu godina najgore rezultate u tom smislu bilježe gradovi u Sjevernoj i Južnoj Americi, zbog nestanka brojnih indijanskih dijalekata. Ništa bolje nije ni u Australiji, gdje je nestalo na stotine jezika Aboridžina, što je posljedica okrutne asimilacijske politike do 70-ih godina prošloga stoljeća.

U Europi je čak pedesetak jezika ugroženo, poput keltskog u Velikoj Britaniji, saamskih ili laponskih jezika u Skandinaviji i na sjeveru Rusije te niza varijanti jezika kojim govore Romi. U Africi nestaje između 500 i 600 od oko 1.400 postojećih jezika, a 250 ih je neposredno ugroženih. U nizu poticaja za zaštitu jezične raznolikosti je i muzej jezika koji bi uskoro trebao biti otvoren u Italiji.

Narcisa VEKIĆ

TAJNI JEZIK ŽENA U KINI

U Aziji su najugroženiji manjinski jezici. Osobito je težak slučaj nu-shua - ženskog jezika, tajnog jezika žena u Kini, koji se razvijao stotinama godina, a posljednja osoba koja ga je znala pisati, Yang Huanyi, umrla je 2004. u 98. godini.

Sanda Ham

jezikoslovka

Poštujući i čuvajući jezik, čuva se i kultura zapisana tim jezikom, poštuju se govornici.